

Basın Bülteni

23 Haziran 2014

TS/BAS-BÜL/14-52

ÖZET BULGULAR

“Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler”

TÜSİAD Sosyal Politikalar Komisyonu’nun faaliyetleri çerçevesinde, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler” raporu İTÜ İşletme Fakültesi öğretim üyeleri Doç. Dr. Raziye SELİM ve Prof. Dr. Öner GÜNÇAVDI ile İTÜ İşletme Fakültesi öğretim görevlisi Dr. Ayşe Aylin BAYAR tarafından hazırlanmıştır.

Raporun özet bulguları aşağıda sunulmaktadır:

2002-2011 döneminde ülke ekonomisinde görülen büyüme, enflasyon ve faizlerdeki düşüş ve nihayet TL'nin yabancı malları satın alma gücündeki artışlar gibi olumlu iktisadi gelişmelerin, bireysel gelir dağılımına ve gelir eşitsizliklerine ne yönde etki ettiği araştırılmaya değer bir konudur.

Yapılan araştırmada, 2002-2011 döneminde bireysel gelir dağılımı eşitsizliğinin nasıl bir seyir izlediğini belirlemek ve gelir eşitsizliğine etki eden fonksiyonel gelir kaynaklarının ve bölgesel eşitsizliklerin etkilerini analiz etmek amaçlanmaktadır.

2002 sonrası makroiktisadi açıdan olumlu gelişmelerin ve ekonomik büyümenin hanehalkı gelirlerine olumlu yansıdığı görülmüştür. Bu dönemin geçmişten en önemli farkı, refah artışlarından, geçmişe göre daha fazla kesimin yararlanır hale gelmesidir. Bireysel gelirler reel anlamda 2007'ye kadar artmış, 2007 sonrasında ise aynı düzeyde artış sergilememiştir.

Bireysel gelir dağılımı eşitsizliğine ilişkin tüm eşitsizlik göstergeleri, 2007 yılında bir kırılıma işaret etmektedir. 2002-2007 arasında gelir dağılımı eşitsizliğinde azalma eğilimi söz konusuysa, 2007-2011 döneminde eşitsizlik ölçülerinde kayda değer bir gelişme gözlenmemiştir. Gelir dağılımının birinci dönemde eşitliğe yaklaşmasında, büyük oranda gelir dağılımının en üst ucunda yer alan en zengin gelir grubunun gelirlerindeki oransal azalma etkili olmuştur.

Fonksiyonel gelirler içinde Türkiye genel gelir eşitsizliğine en yüksek katkıyı faiz gelirleri yapmakta, bu gelir grubunu müteşebbis gelirleri izlemektedir. Faiz gelir grubunun eşitsizliğe katkısı, 2002-2007 döneminde azalırken, 2007 sonrasında artış göstermektedir.

Türkiye bölgelerindeki bireysel gelirler arasında iki katına varan farklılıklar mevcuttur (NUTS 1 düzeyi-12 bölge). Ancak gelir eşitsizliğine, eşitsizlikleri artırıcı yönde katkıyı bölgelerarası gelir farklılıkları değil bölge içindeki gelir eşitsizlikleri yapmaktadır.

Basın Bülteni

Raporun önemli bir bulgusu, farklı gelir gruplarının gelirleri arasındaki eşitsizlikten ziyade, gelir gruplarının kendi içlerindeki eşitsizliklerin ekonomi çapındaki gelir eşitsizliğine kaynaklık ettiğidir. Dolayısıyla Türkiye'de gelir dağılımındaki eşitsizlikle ilgili mücadelenin, öncelikle farklı gelir gruplarının kendi içlerindeki eşitsizlikleri yaratan sebeplerle mücadeleyi kapsamaması gerekecektir.

2002-2007 döneminde artan yatırımlar ve faktör verimliliğinin yol açtığı arz kabiliyetindeki gelişmeler, ciddi boyutta büyüme oranlarının gerçekleşmesine yol açmıştır. Gelir dağılımındaki iyileşmeler, potansiyel büyüme oranının yüksek seyrettiği bu dönemde gerçekleşmiştir. 2007 sonrası dönemde ise, potansiyel büyüme oranının durağan seyretmesi, bir bakıma yapılması gereken ekonomik reformlardaki duraksamalara atfedilebilir. Ancak aynı dönemde erişilen büyüme oranlarında talep unsurunun çok daha öne çıkması, beraberinde büyümenin gelir eşitsizliklerini giderici etkisinin de azalmasına neden olmuştur. Eşitsizlikte bu dönemdeki durağanlığın sebebi, gelir eşitsizliğine kaynaklık eden gelir gruplarının ikinci dönemdeki uygulamalara gösterdiği tepkilerle ilgili olabileceği gibi, yine bu dönemde iktisadi yapının işleyişini iyileştirici reformların hız kesmesi ile ilgili de olabilir.

Bir ülkede gelir dağılımında görülen eşitsizlikler salt ekonomik politikaların sonucunda ortaya çıkmaz. Bu eşitsizlikler aynı zamanda ülkedeki iktisadi birimlerin gelirlerini belirleyen gelir-yaratma mekanizmalarının bir sonucudur. Gelir eşitsizlikleri ile mücadele için ortaya konulacak gayretler, bu gelir-yaratma mekanizmalarının işleyişini iyileştirecek birtakım yapısal değişikliklerin yapılmasını gerekli kılabilir. Bu gelir mekanizmalarının belli kurallar dahilinde faaliyet gösteren, daha kurumsal yapılar haline dönüştürülmesi, gelir dağılımında görülen eşitsizliklerle mücadelede önemli bir adımdır. Yapısal reformlar, ülkedeki iktisadi ilişkilerin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırarak ekonominin kurumsallaşmasını sağlar. Bu şekilde oluşturulacak olan kurumsal yapılar üretim faktör gelirlerinin oluşumunu ve bunların dağılımını iyileştirecektir.

Emekli gelirleri ile transfer gelirlerinin oluşumu belli bir mevzuat kapsamında gerçekleşmekte, ülke düzeyinde uygulamaları ise homojen bir şekilde icra edilmektedir. Bu özellikleri sebebiyle bu gelir gruplarının kendi içlerinde dağılımının eşitsizliği diğer gelir gruplarına göre çok daha düşüktür. Ancak transfer gelirleri açısından 2008-2009 dönemi sonrasında dağılımda eşitlikten uzaklaşma görülmektedir. Bu duruma, transfer geliri elde eden bireylerin her birinin transfer gelirlerine eşit erişim imkânının bulunmamasının yol açtığı düşünülebilir.

Çeşitli piyasa mekanizmalarına dayanan gelirlerin ülkedeki gelir eşitsizliğini artırıcı yönde etki ettiği görülmektedir. Müteşebbis gelirleri bu tarz gelirlerdendir ve kendi içinde de bu gelir eşitsizliği son derecede yüksektir. Bu grup içinde gözlemlenen eşitsizliğin temel kaynağı, gelir grubunun tanımsal olarak içinde yer alan müteşebbislerin heterojen yapısıdır. Zira bu grup içinde hem çok büyük hem de küçük ölçekli işler yapan müteşebbisler yer almaktadır. Bunun yanı sıra, piyasa mekanizmalarının, ülkenin farklı bölgelerinde farklı şekillerde fonksiyonlarını icra ediyor olmasının da müteşebbis gelir grubu içindeki eşitsizlikte rolü bulunmaktadır.

Basın Bülteni

Faiz gelirleri uzun yıllardır Türkiye'deki gelir eşitsizliğine kaynaklık etmiştir. 2001 reformlarının ardından faiz gelirlerindeki azalma 2002-2007 döneminde gelir dağılımını düzeltici yönde bir etki oluşturmuştur. Ancak izleyen yıllarda düşük faizlerin artık süreklilik kazanması ve ülkedeki tüketim davranışlarında meydana gelen değişimler, bir yandan tasarruf oranını düşürürken, öte yandan bu tasarrufların kaynaklık ettiği mevduatlarda da azalmaya yol açmıştır. Yüksek gelir gruplarının tasarruf oranının düşük gelirliilere göre daha yüksek oluşu, mevduatlar azalırken düşük ve/veya orta gelir gruplarının mevduatlarının çok daha hızlı azalmasına yol açmıştır. Bu da faiz gelirlerine temel teşkil eden mevduat tabanının daha yüksek gelirler lehine çarpılmasına neden olurken, faiz gelirlerinin daha eşitsiz dağılmasına yol açmıştır. Bu durum 2007 sonrasındaki dönemde faiz gelirlerinin gelir eşitsizliğini artırıcı yöndeki etkisini açıklamaktadır.

Türkiye ekonomisinde 2002 sonrası yaşanan önemli yapısal bir değişim de gayrimenkul edinim sisteminde meydana gelmiştir. 2006 sonrası dönem için mevcut olan gayrimenkul gelirlerine dayanarak yapılan incelemeler, gayrimenkul gelirlerinin gerek ülke genelinde, gerekse bölgesel düzeyde ülkedeki gelir eşitsizliğini artırıcı yönde etki ettiğini göstermektedir. Gayrimenkul gelirleri arasında eşitsizlik aynı zamanda gayrimenkul varlıklarının dağılımındaki bir eşitsizliğe işaret etmektedir.

Gayrimenkul gelirleri tüm bölgelerde eşitsizliğe katkısı en yüksek gelir grupları arasında yer almaktadır. Bu katkı özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi başta olmak kaydıyla Türkiye'nin doğu kesimlerinde çok daha yüksektir. Bu bölgelerin gelir mekanizmalarında tarımsal gelirlerin önemine dikkat çekerek, gayrimenkul varlık dağılımındaki bu eşitsizliği tarımsal gelirlerin bu bölgelerde eşit olmayan dağılımına atfetmek hiç de zor olmayacaktır. Dahası yapısal olarak tarımsal gelirlerin toprak dağılımının bir sonucu olarak ortaya çıkması, bu bölgelerdeki üretim faktörlerindeki dağılımda da yapısal çarpıklıkların varlığına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, gelir eşitliğinin sağlanması etkili stratejiler gerektirmektedir. Büyümenin gelir eşitsizliklerini giderici yönde etki yaratması için, gelir yaratma süreçlerinin iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Gelir dağılımı eşitsizlikleri ile sadece makroekonomik politika uygulamalarıyla mücadele edilemez. Ülkenin üretim kapasitesini artırması ve ekonomiye potansiyel bir büyüme kabiliyeti kazandırılması gereklidir ancak yeterli değildir. Ülkemizdeki iktisadi faaliyetlerin daha formel ve daha kurumsallaşmış bir yapıya kavuşması; küresel rekabet düzeyi yüksek olan iktisadi faaliyetlerin payının artması; tasarrufların ve mevduat düzeyinin artırılması ve tasarrufun tabana yaygınlaştırılması; ekonominin döviz cinsinden gelir yaratabilme potansiyelinin artırılması; vergi politikasının ve sosyal nitelikli harcamaların gözden geçirilmesi; işgücü piyasalarının kayıtlı ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi gibi adımlar, gelir dağılımı eşitsizliklerinin giderilmesinde etkili olabilecek politikalar arasında sayılabilir.